

“Laudato sí” (“Lloat sigueu”). Nova Encíclica del Papa Francesc

Sense cap dubte, l'encíclica *Laudato Sí* ha concitat de moment un consens i adhesió poques vegades vist en anteriors documents del Vaticà. Diem de moment perquè els responsables del caos mediambiental actual, perfectament identificats en el document, encara no han reaccionat, però poden fer-ho en contra, plantejant dubtes a l'argumentació del Papa o pot ser que no es donin per assabentats. En qualsevol cas, benvinguda.

Però, d'entrada, sembla necessari situar el paper del Vaticà en relació amb el tema de l'ecologia. Molt abans del ja llunyà pronunciament del Club de Roma "*Els límits al creixement*" de 1972, la comunitat científica internacional investiga sobre aquesta qüestió. Milers de centres, instituts, universitats etc ... s'han preocupat pel tema i les seves investigacions han tingut una important repercussió en la consciència mundial. Entre altres, cal tenir presents les innumbrables conferències internacionals d'organismes polítics dels més diversos nivells, des de Rio-92 als acords de Kyoto. Ara que el Vaticà ha pres aquesta iniciativa, a molts professionals podria semblar-los una actitud instrumentalitzadora assenyalar com finalment important la intervenció del papa per justificar l'interès pel tema. Convertir al papa en inesperat protagonista del tema ecològic seria una falta de respecte a la comunitat científica.

1. El contingut

Es tracta d'un dur al·legat que assenyala amb severitat la gravetat dels problemes: "La terra, casa nostra, sembla convertir-se cada vegada més en el pot d'escombraries" (n.21). "Només cal mirar la realitat amb sinceritat per veure que hi ha un gran deteriorament de la nostra casa comuna" (n.61). En aquesta part incorpora les dades més consistents referents al canvi climàtic (n.20-22), la qüestió de l'aigua (n.27-31), l'erosió de la biodiversitat (n.32-42), el deteriorament de la qualitat de la vida humana i la degradació de la vida social (n.43-47); denuncia la gran injustícia a nivell del planeta, que afecta tots els àmbits de la vida (n.48-52), essent els pobres les principals víctimes (n.48).

Reconeix: "Mai havíem maltractat i ferit la nostra casa comuna com en els dos últims segles" (n.53). Davant d'aquesta ofensiva humana contra la mare Terra que molts científics han denunciat com la inauguració d'una nova era geològica -l'antropocè- lamenta la debilitat dels poders d'aquest món que, enganyats, "pensen que tot pot continuar com està" com a coartada per «mantenir els seus hàbits autodestructius" (n.59) amb "un comportament que sembla suïcida" (n.55).

Reconeix la diversitat d'opinions (n.60-61) i que "no hi ha una única via de solució" (n.60). Així i tot "és cert que el sistema mundial és insostenible des de diversos punts de vista" perquè hem deixat de pensar en els fins de l'acció humana (n.61) i ens perdem en la construcció de mitjans destinats a l'acumulació il·limitada a costa de la injustícia ecològica (degradació dels ecosistemes) i de la injustícia social (empobriment de les poblacions).

2. Mètode

No obstant això, pel que s'ha dit anteriorment, la importància del document i la repercussió que ha tingut no depenen tant del contingut com de la seva procedència, el Vaticà i el papa Francesc.

Atès que han passat ja alguns dies des de la publicació i els nostres lectors estan acostumats ja a plantejaments ecològics, en aquest breu comentari posarem l'accent, per la seva novetat com a document vaticà, en altres aspectes, en concret en el mètode escollit pels redactors .

a. Des de la perspectiva dels pobres

L'opció d'aquest mètode tenyeix i condiona tot el contingut. No parla des de la situació benestant del Nord o dels interessos de les corporacions mercantils o des de les estructures del sistema o des de la necessitat que els pobres acceptin el sistema com a mal menor. El punt de partida, repetit fins a la sacietat en tots els capítols, és "escoltar tant el clam de la terra com el dels pobres" (n.49). Així, quan parla de la contaminació (n.20), de l'escalfament global (n.23 i 51), dels migrants i refugiats ambientals (n.25), de l'accés a l'aigua (n.28), de la biodiversitat etc. etc.

Es tracta d'un punt de partida insòlit en els documents vaticans. En tot discurs o investigació l'epistemologia escollida, com unes ulleres, condiona el color del que veiem, el contingut. També aquí.

b. Des de la perspectiva de la ciència

Parteix del diàleg amb la ciència i de la lectura dels fets. No parteix, com la majoria de documents vaticans, del "dipòsit" de la fe, d'altres "dogmes", de la "revelació" o de la "tradició", sinó d'allò que és contingent, de l'intercanvi científic que es va construint i de l'observació de la realitat. El papa, simplement, assumeix les conclusions a què ha arribat la comunitat científica. Fins i tot en alguns paràgrafs hi ha algunes precisions de caràcter tècnic insòlites en un document vaticà que expressen que hi ha hagut moltes mans en la seva redacció.

Però, definitivament, es tracta també d'una nova manera de "fer" teologia a la qual el vaticà tampoc no ens tenia acostumats. Això dóna a l'encíclica un to de ganes de "caminar junts" amb tota la humanitat en la recerca de la felicitat humana que li confereixen el caràcter de versemblança i honradesa que la seva publicació ha despertat.

3. Conseqüències

a. Desmuntar paradigmes

Havent escollit la perspectiva dels pobres i aquesta manera de "construir" teologia des de baix, la conseqüència no podia ser altra que la condemna sense paliatius -des de l'ètica i des de la fe- del sistema que fabrica pobres.

Fins fa ben poc la Doctrina Social de l'Església, suposava, en general, l'acceptació o legitimació moral del capitalisme com a sistema, del qual calia corregir alguns excessos.

La "Laudato Sí", a l'inrevés, condemna l'estructura i els valors que configuren el sistema. No només els excessos sinó la seva mateixa essència i els paradigmes culturals difosos per la modernitat: la possibilitat i bondat del creixement indefinit, la possibilitat de convertir-ho "tot" en

mercaderia o la "cosificació" fins i tot de les relacions humanes, tant laborals com afectives, la tecnociència com a demiürg capaç de resoldre-ho tot, la cultura moderna que ha suposat acceptar la possibilitat d'intervenir sense escrúpols en la creació i la cultura postmoderna de "l'usar i llençar" com a manera de vida individualista i egoista.

b. Condemna les estructures

No estalvia paraules per denunciar els culpables. Dirigeix les acusacions contra els grans poders econòmics i polítics i critica l'ús esbiaixat de la tecnocràcia, de la qual se serveixen per obtenir els màxims guanys amb els menors costos possibles. Aquests mateixos poders, siguin corporacions o països, són els que abaixen el perfil del perill del caos ecològic o esperen que algun dia la ciència i l'economia trobin la solució que sempre diuen que s'ha trobat perquè el progrés continuï. És una mateixa la lògica explotadora que ha generat dany ecològic i pobresa. Interroga a fons. En definitiva, és el document més "antisistema" produït pel vaticà.

4. Propostes

a. Ecologia integral

En una conferència a l'Hospitalet amb ocasió de la inauguració del curs escolar 1983-1984 sota el títol "Alguns indicis político-ecològics de Marx" Manolo Sacristán va abordar el tema de "Ecologia integral". Personalment vaig estar implicat en la gestió de la conferència a través de Juliana Joaniquet i Giulia Adinolfi. Era el començament dels plantejaments ecològics i va ser Manolo Sacristán qui va proposar el tema i el títol. No estàvem acostumats ni al terme "ecologia integral" ni a la consideració del conflicte social com a conflicte ecològic. En el text Sacristán sostenia que en el plantejament ecològic no s'han de tenir presents només els aspectes relacionats amb la naturalesa o la seva destrucció -pollució, abocaments, destrucció de la biosfera etc.- sinó també el conflicte humà i social tal com ho havia descrit Marx, les múltiples formes de depredació del treball, l'adulteració dels aliments, la malaltia com a resultat de l'explotació, un habitatge insà, l'aglomeració a les grans ciutats, el problema demogràfic. Ecologia suposa també ecologia humana, ecologia del treball, ecologia urbana, etc. i en el text posava múltiples exemples del pensament de Marx.

Sorpren que, més de trenta anys després, el papa assumeixi el terme "Ecologia integral" com a eix central de la seva proposta i que, sobretot en el capítol IV, parli també d'ecologia del treball, ambiental, de la ciutat, de la vida quotidiana, del bé comú

b. Canvi de model de vida.

A les conclusions, Sacristán afirmava el necessari canvi de model de vida cap a una major austeritat. Cal un canvi d'estructures, però és també necessari un canvi de models de vida: "si la persona humana vol destruir la seva casa, o és un ignorant o és un estúpid", "si la naturalesa de l'espècie humana és tal que la mou a destruir el seu hàbitat, pitjor per a ella..."; el mateix que, amb tanta freqüència, repetia Ramon Margalef, el nostre gran ecòleg "procurem evitar ser tan imbècils que fem malbé la pròpia casa". Es tracta de la mateixa conclusió a la qual l'encíclica abunda en els dos últims capítols.

5. Deficiències

Sorprèn però l'absència d'alguns temes-clau en el debat actual sobre l'ecologia, per exemple

- L'esgotament dels recursos fòssils i la seva repercussió en la crisi energètica
- El problema demogràfic o del creixement exponencial de la població com a amenaça seriosa de l'equilibri entre natura i biosfera
- El mateix concepte de "decreixement", com a proposta, tot i que és un concepte controvertit per les seves múltiples accepcions
- El concepte de democràcia política i les seves exigències de participació des de la base.
- Sabem que l'itinerari del text ha sigut difícil i objecte de múltiples pressions. Serà que aquests temes han "caigut" per les pressions dels poders fàctics (per exemple, de les multinacionals de l'energia o dels mateixos dicasteris del Vaticà davant les resistències que sempre desperta en ells el tema de la natalitat)?

En qualsevol cas és obvi que l'encíclica és un avanç i és d'esperar que tingui les seves repercussions en les pròximes cimeres sobre medi ambient, especialment en la de principis de desembre a París.

Jaume Botey Vallès